

શ્રી ગૌતમકુલક પ્રકરણ.

ગાથા-સન્દર્ભ અને વિવેચનયમ્ત
ઢ્યાઓના નામાર્ગ માટે

લેખક

ગુરુણીજી લાલશ્રીજીની પ્રેરણાથી
આ વ ક કે વ ર જી આ જી ઢ જી.
ભાવનગર

પ્રકાશક

શ્રી જન ધર્મ પ્રમાણક મભા.
ભાવનગર

વીર મ ૨૮૫૮ વિક્રમ મ ૧૯૮૪

પ્રિમિત જી આના.

અનુકરણ કરો.

ભાવનગરનો શાવિકાવર્ગ જાણુ વપોથી ઉત્તમ
સાધીઓની પ્રેરણાથી આવા નાના મોટા ઉત્તમ
અંશે પ્રસિદ્ધ કરવામા સદાય આપે છે ને
પ્રગટ કરાવે છે છેતુ છેલ્લુ શ્રી ઉત્તરાધ્યયન
સૂત્ર માર્યે પ્રગટ કરવામા સદાયક થયેલ છે
ને હાલમા શ્રીજ્ઞાનાથ માટે મહાયક થવાતુ ચાહે
છે અન્ય શહેરોની શાવિકાઓએ તેતુ અનુકરણ
કરવા ચોચ્ય છે આ બુક પણ તેમની મહાયતુજ
પરિણામ છે ઇત્યવમ્

એ બોલ

આરી નાની શુકમા બનું જહેવાલુ હોય નહોં પણ
આ શુક નાની જ્ઞા તેમા કરેન સમઢની કિમત
આકના મોગી કે તેથી કાર્કિ નખવા ઈચ્છા થાય છે

આ પ્રકરણનુ નામ ગૌતમ,જક છે એટલે મહા-
પ્રભાવક શ્રી ગૌતમસ્વામીએ આપેના ઉપદેશનો આમા
નમદ છે પ્રાને અન્ય કતાનુ નામ આપેતુ ન હોવાથી
મને તો આ ગૌતમસ્વામીના મુખનીજ વાણી હોય
એમ વાગે છે એ નામને જાગે એતુ એમા મહત્વ
નહેતુ છે, તે એના વાચનારાને મનન કરનારા કદી
ગકે એમ કે શ્રી પદ્મવિજયજી પણ એમજ કહે છે

મને આ પ્રકરણ (કુવક) ત્રિય હતુ તેમા
ગુરુપીજી લાભશ્રીજીએ પ્રેરણા કરી અને સરલ સ્વભાવી
ના રીજી મુલદ્રાશ્રીજીનો સાતપજે થયેતો અભાર તેમા
કા લુપ્ત થયો, તેથી તેમનાજ પ્રસન્ન રાગને લક્ષે

તેમનું નામગ્રંથ બંધ હોય તેમ જ અમ તા સીને તો
 સારિકાઓનો વિચાર થતા મને વિનય તથા નમ્રતા
 પ્રેરણા કરી તેનું આ ગિતામ હું

ઉત્તમ વાચકોએ તે સચચુરન સાથે મળી મને
 અમળતા માટે મારા મનની અગતી આ અપનાવેલ
 પ્રાર્થના છે

ભા ૫ ગુ ૧ } હવે આણુ દહ
 સ ૧૯૮૬ } ભારતગૃહ

આ બુકમાં સહાયક શ્રાવિકાઓનું લીસ્ટ

૧) ચોરા તેમ જ અવેગ્ય ની વિધવા તા માતા

૧૦) શ્રી ગોરી હ દીપચ ૧ વિધવા માટે ૧૫

૫) મેન હેમ

૫) મ નિર્મળા

૫) મેન રબા

૫) મેન રબા

૫) મેન હવકા

૫) મેન દગ્ગે

૫) મેન ભ

૫) મેન દ કો

૫) શ્રી અમ ચ નેમ

૫) મેન દમન

ગુરુણીજ સાબશ્રીજની શિષ્યા સાંઢી સુભદ્રાશ્રી તથા સાંઢી અમરશ્રી.

આ ગુરુજીની સાંઢી બારનગરમાં સીંગાશ્રીમાળી
નાતિમા ચા હડમચ્હ ઉકાળે ત્યાં સ ૧૯૫૫ ॥
આશ્વિન માસમાં જન્મ્યા હતા તેમનું નામ સમગ્ર
હતું તેમણે પ્રમાણે અવધ્યામાં સારો અભ્યાસ કરી
હતો તેમનામાં ઝેટાક મહુણો તેમના વય આ
અભ્યાસની માથે પ્રતિનિતિ હિ પામતા જોવામાં આ
તા હતા ધાર્મિક કેળવણીમાં તેમની સારી ખત
હોવાથી વ્યવહારિક કેળવણીની માથે અથમહિત
પ્રત્યક્ષમળ ઉપચાર નવનત્વ વિગેરે અભ્યાસ
કરી હતો તેઓ સસાગી અવધ્યામાં ઘરમસારો
ચલા હતા જતા પૈરામ્ય ઉત્પત્ત ચરાથી તેમના શ્વશુર
પત્નિમાં આ બીખાબાઈ માનચ્હ વિગેરે ॥ આ માન-
પત્નિ મમતિ લાને મહોસરપૂરક બારનગરમાં
મુનિવશ્રી શ્રદ્ધિચક્ર મદાગજના ગિપ્ત મુનિગજની

ઉત્તમ વિદ્યાના દત્તે મ ૧૬૩ ના ચચાખ શુદ્ધિ
 ૧૧ સ્વિચારે વિધિદૂર્લભ દીપ્તિ મદન કરી દત્તી મુ
 ૧૧૭ મહાગામ્ત્રી પામપ્રીત્તી ગિમ્પા ચપા દત્તા અ
 ૧ ૧૮૭૮ ના મ ૧ ગ્રંથ ૧૦ દિવસે મહાનમા
 નિગાળેલા દુષ્કાળ નાચાર્ય મહારામ્ત્રી વિદ્ય
 ૧૦ મિમ્મીમ્મના દત્તથી વર્ણિત મદન કરી તે વખત
 મુગ્ધાએ તેનું મુખપ્રાપ્ત નામ આપ્યું હતું

આ વિનમ્રતા તા રીતે અભ્યાસમાં સાગી ખત
 હાવાથી દુઃખ તમામ માને રોગિમના બન્ને ભાગ
 તથા સિદ્ધાન્ત અર્થ સાચવ ભૂલી સગીક મહામ
 કલ્યાણમંત્રિ વિશેરે મન્યની રીતે કામ્ય કરી ૮૧

૧ પ્રાપ્તિ અર્થ નામ્યાન સનિનાથ અગ્નિ,
 પામનાથ અગ્નિ જમ, અગ્નિ, દેવકુમાર અગ્નિ
 વિશેરે ગણપદામક અગ્નિ તથા હરવિચાર નવનન્વ
 (સમાપ્ત) દ્યૌરેમનિક વિશેરે સગીક ઉત્તમ મથિના
 સારો અભ્યાસ કરો દત્તો એમને પ્રેરો આપ્ત
 અભ્યાસ પ્રેરેપર આ મમવમા આશ્ચર્યમક ૭
 પૂર્વ જ મની રાનાગધનાથી ઉપમ થયેલા દત્ત

પગમ અને ગુરૂપા સિવાય તથા તેવા પ્રમારના વિનયા
 િંદ ગુણો મિનાય આવો અબ્યામ અમભરિત છે

ગુરૂપીઠની દહાવચ્ચા અને વ્યાધિત્રસ્તતાને
 લીન આગિન લીધા પડી તેઓ નિકા બદુ એછો
 ની સકયા હતા કેવે મ ૧૯૮૪ના માધ મામમા
 ગુરૂપીઠની આનાથી પોતાના રમુયની ખીટ
 માં રીએ માધે તમાગત મુના વિગેરની યાત્રા કરના
 ગયા હતા ત્યાથી પાઠા વળતા તેમના નીરાગી
 નરીરમા સામાન્ય જ્વરે પ્રવેશ કર્યો હતો તેનો રટિન
 ઉપચાર કરના હતા વ્યાધિએ અનુક્રમે કષ્ટસાધ્ય
 અને છેવટે અસાધ્યનુ અવધ વારણ વધુ તો પલુ
 આ આગિનારાતનમા તત્પર ના રીએ જ ૧ પાપા દુધ્યાન
 ન્યુ નથી પગિપામે સ ૧૯૮૪ ૧૧ જો વહિ ૭ની
 રિએ તેમના અનગની આત્માએ મુગતિમા પ્રયાણ
 કરું હતું

-

આ સા ચી ઉત્તમ પત્નિમા મૂકી ગમીએ એવા
 તના તેમની ઉપગના દુ અનુગમથી તેમનુ નામઅમગજ

મારમ ત્રણ માટે કા સીઃ અભિમાન એ આ પ્રશ્ન
 ૧૦૧ છે એમ આ પગ ઉપર ક આત્મકૃતક
 ભક્તિ પ્રકરણ મળિય વિચરત મળે તેન
 પ્રતિદ મ્મ ઉ

આ પ્રશ્ને તજ ગુણિની સિન્ધા ના સી-
 મમગ્રીનુ પળુ અવિભાવને મન બ થાય છે તમ
 પળુ બહુજ નકરુણી ગુરુબદ્ધ આ રાત્રવન સી
 રતા તેમો અનાવગથાએ દ મય આનો ૧૫ વ
 થવા છતા બીજાએને દુષ્ટાન લા ૧૫ નમના
 તમજે નાખસી છે અો રસી આ માનુ મિત્રાન
 ગમુક નમે પ્રાપ્તી આપ્યુ છે અઆ ૮૧ અમાજ
 પચત્વ પામેતા છે તેમના નામનુ પનુ ગુન શ્રી સી
 નાયે જો પણ પ્રાપ્ત અવિભાવને સાન લામુ
 ૮ તેથી તે પ્રમાણે ક નામ અ નુ છે દુષ્ટિવમ

श्री गौतममुकुट

(अर्थ-विवेचन युक्त.)

उपनिषत्त.

बुद्धानरा अथ्यपरा हवन्ति,

मूढानरा कामपरा हवन्ति ।

बुद्धानरा स्वतिपरा हवन्ति,

मिस्सानरा तिन्निवि आयरन्ति । १ ।

નિર્જાળ હોવાથી તેને બેસી ગદ્દુ પડે ॥ યન્નિ
 હતા હમા કન્વી તેનુ નામજ ખરી હમા છે
 અને એવી હમા વિચક્ષણ મનુષ્યજ ગાખી શકે
 છે વિષુધ મનુષ્યો અજાણી ઉપર પણ પ્રતિક્રિયા
 લાવ ન ચિતવતા હમા ધાગણ કરીને તેને શઁ
 મમા નાખે છે, ઉચ્ચ જોવા દેતા નથી આરી
 હમા ધારણ કરી તે તેમનુ જૂણ છે

હરે મિથ મનુ થો પૂવોખ નરે વાના
 આવરે છે મિથ એને મધ્યમ મનુષ્ય તે
 અવસરે અર્થોપાજ્ઞન કરે છે, અવસરે કામરોવન
 કરે છે અને અવમ- ધર્મકાયનુ આચરણ
 પણ કરે છે અહીં હમા એકજ કહી છે તેના
 ઉપવક્ષણથી કર્યો પ્રકારનો ધર્મ સમજી લેવો
 યોગ્ય અવસરે જો કે તે ધર્મનુ આચરણ પણ
 કરે છે તો પણ તે હજુ અદ્યક્ષસાતી થયેલ
 ન હોવાથી અવિરતિ સમકિત દૃષ્ટિપજો અથવા

દેશવિરતિપણે વર્તે છે સ સારને દુ ખરૂં જાણ્યા
 છતાં, વિષયને વિષરૂં જાણ્યા છતાં, વિષય
 કપાયના વિપાકે મહા આકરા સમજ્યા છતાં
 તે અવિરતિરૂં કર્મના (અપ્રત્યાખ્યાનાવરણી
 અથવા પ્રત્યાખ્યાનાવરણી કપાયના) ઉદયથી
 ધર્મનું આચરણ-અહંણ અને પાવન પૂર્ણપણે
 કરી શકતા નથી આવા મધ્યમ જીવો નિરતર
 ધર્મમાર્ગમાં આગળ વધવા ઉત્સુક હોય છે અને
 તેવો યોગ મળ્યે આત્માના પરિણામની વિશુદ્ધિ
 થવાથી આગળ વધ્યા વિના પણ રહેતા નથી

આ પ્રથમ ગાથાના સ જાધમાં ગૌતમકુળકના
 બાળાવબોધમાં નીચે પ્રમાણેની કથાઓ આપેલી છે

૧ દ્રવ્યોપાર્જનના તત્પરપણા ઉપર ચાર
 દત્તની કથા

૨ શ્રોત્રેદ્રિયના વિષય ઉપર રામ નામના
 રાજપુત્રની કથા

૩. ચમુઈ દ્રિયના પરવચપણા ઉપર ઈંદ્રિય
પુત્રની કથા

૪. માણે દ્રિયના વિષયપર ગાથામિયની કથા

૫. રસને દ્રિયના પરવચપણા ઉપર મધુ-
મિયની કથા

૬. રસને દ્રિયના વિષય ઉપર રાજકુમાર
મહેદ્રની કથા

૭. સામાન્યે મૈથુનસેવનની તીવ્રતા ઉપર
ચક્રમધોતન રાજાની કથા અને તકતમત
'જા સા સા મા' વાળા મોનીની કથા

૮. હુમા ધારણ કન્વા ઉપર હમદત રાજ-
પિની કથા

૯. મધ્યમ પુરુષપણા ઉપર જિનચક્ર
કુમારની કથા

હવે બીજી ગાથામા પ્રથમ ગાથામા જના
વેત્તા મનુષ્યો કરતા પ્રાચી વિપરીત સ્વભાવન
પડિતાકિ પુરુષો કેવા હોય ? તે કહે છે

તે પંડિયાં જે વિશ્યા વિરોધે,
 તે સાહુણો જે સમયં ચરંતિ ।
 તે સત્તિણો જે ન ચલંતિ ધર્મ,
 તે વંધવા જે વસણે હવંતિ । ૨ ।

અર્થ—(જે કેં) જે પુરૂષ (વિરોધે કેં)
 વિરોધ થકી (વિશ્યા કેં) વિરમ્યા—વિરામ
 પામ્યા (તે કેં) તે પુરૂષનેજ (પડિયા કેં)
 પડિત કહીએ (જે કેં) જે પુરૂષો (મમય
 કેં) સિદ્ધાત્મા કથન પ્રમાણે (ચરતિ કેં)
 આચરણ કરે (તે કેં) તે પુરૂષનેજ (સાહુણો
 કેં) સાધુ કહીએ (જે કેં) જે મનુષ્યો
 (ધર્મ કેં) ધર્મથી (ન ચવતિ કેં) અગિત
 થતા નથી તેમનેજ (સત્તિણો કેં) સત્વવત
 કહીએ અને (જે કેં) જે મનુષ્યો (વસણે
 કેં) વ્યસનમો—ફટમો—આપત્તિમા પણ હવંતિ

કે૦) સાથે રહે-ચલાય કંઈ તેનેજ (બાંધવા
કે૦) બધુજન કહીએ ૨

વિવેચન-પ્રથમ પદમા કહ્યું કે પડિતો તેને
કહીએ કે જે વિરોધથી વિગે-વિરોધ ન કરે
વિરોધ ક-વો તે કાઈ મોગી વાત નથી આ
સુસામ્યા વિરોધ ચલાના કા જો તો શ્રી,
લક્ષ્મી, મમન, અધિકાર વિગેરે વળા છે તેઓ
અપનત્વી અથવા દીર્ઘકાલીન વિચાર વિનાના
હોય છે તેઓ તો વિરોધનું કાગળ ઉપજ થાય
કે તરતજ વિરોધ કરી નાખે છે, મનધ તો ૧
નાખે છે, પરમ્પરના અહિનમા પ્રવને છે અને
કમબધનો કે યશ અપયશનો પણ વિચાર
કરતા નથી પરંતુ એ પ્રસંગે તેઓ પડિત
હોય છે-કૃત્યાકૃત્યના વિચારવાળા હોય છે,
દીર્ઘદૃષ્ટિવાળા અર્થાત્ પરિણામ પર્યંત નજર
પડેલાકનારા હોય છે તેઓ ધીરજ રાખે છે,

એકદમ વિરોધ કરતા નથી અને લાલાલાલનો વિચાર કંઈ પગપગના હિતમાં પ્રવર્તે છે શાસ્ત્ર દ્વારા એવા મનુષ્યનેજ પડિત ઠહે છે માત્ર શાસ્ત્રાધ્યાસ કરનારને કે વાણીના વાચાગપણથી સલા રીઝવનારને પડિત કહેતા નથી વિરોધના પ્રેમીઓએ આ પદ જ્ઞાન દ્વાન આપવા લાયક છે

ત્યાજ્ય છી માધુ કેને ઠહેવા ? તે કહે છે તેમાં સમય શબ્દના અનેક અર્થ થાય છે જે સમતાને ધાગ્ય કરે તેનેજ માધુ ઠહીએ, એ એક અર્થ છે ઠારણ કે શ્રામવ્યવસ્થાનો સારજ ઉપ શ્રમ સમતા કહેવ છે બીજો અર્થ સમયનો અવસર એવો થાય છે એટલે ઉત્સર્ગ અપવાદ બંને પ્રકારના માર્ગને બાણીને જે માર્ગે પ્રવર્તવાનો અવસર હોય તે માર્ગે પ્રવર્તે છે, ઉત્સર્ગને અવસર અપવાદ માર્ગે કે અપવાદને અવસરે ઉત્સર્ગ માર્ગે આણતા નથી ત્રીજો અર્થ

સમય એટલે ચિદાત તેને અનુસારે-તેમા જતા
 વેવા મુનિમાર્ગ પ્રમાણે મર્તે છે સુરમહારાજ
 પ્રામેથી બને પ્રકાન્તી-મહાના ને આસેવના
 શિક્ષાને પામીને તેને અનુસરે છે યોગ્યતા
 પ્રાપ્ત થયા અગાઉ શુરકુળવાસને તજતા નથી
 સ્વેચ્છાચારી કે એકલવિહારી થતા નથી આવા
 મુનિનેજ ખરા માધુ કહીએ અહીં સાધુ શાસ્ત્ર
 ઉત્તમ પુરુષવાચક લઇએ તો ઉત્તમ જન પણ
 તેજ કહેવાય છે કે જે સમયને યોગ્યમીને
 જેમ યોગ્ય હોય તેમ પ્રવૃત્તિ કરે છે તેમના
 આચરણુ વિરતર નુકરણીય હોય છે અને
 તેઓજ આદર્શ ૧૭૫ ગણાય છે

ત્યારપછી સર્વવત ઠેને કહીએ ? તેના
 ઉત્તરના કહે છે કે-તેનેજ સર્વવત કહીએ કે
 જે ધર્મથી-પોતાની ફરજથી-સદાચરણથી ચળિત
 થતા તથી આ લખને ધર્મથી ચલિત થવાના

અનેક કારણો પ્રાપ્ત થાય છે કેમપણ પ્રકા
રનો નિયમ અહીં કરવો તેમા સત્વવાનપણ
નથી, પરંતુ લીધેલી પ્રતિજ્ઞાનો કે નિય
મનો ગમે તેવા કદ પ્રસંગે પણ યથાર્થ
નિર્વાહ કરવો-પ્રતિજ્ઞા કે નિયમનું પ્રતિપાલન
કરવું-લગ્ન ન થવા દેવો એમાજ સત્વવતપણ
છે એક ધ્યાને રાખું કે-‘કેટલાક જીવો તો
શિથિલ મનવાળા હોવાથી કેમ પણ પ્રગરના
નિયમો અહીં ‘કગતાજ નવી, કેટલાક અહીં
કયા જાદ કદ આવે તણ દેવ છે, જાદી એવા
સત્વવત મનુષ્યો તો વિગતજ હોય છે કે જે
કદ પ્રાપ્ત થયે-યાવત પ્રાણાત પ્રસંગે પણ
લીધેલ નિયમને તજતા નથી એટલું જ નહિ
પણ તેમાં કથચિત્ જગાભગરૂપ રૂપણ કે અતિ
ચાર પણ લગાડતા નવી ’ હરિયોની અપજ
તાથી તેમજ કુટુંબીઓના આગ્રહથી કે સ્ત્રી
પુત્રાદિકપરના મોહથી લીધેલા નિયમોમા હોય

લગાડવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય તેવે વખતે
 ખરેખર અવગનુ વિચેચન સમજી, પરને માટે-
 શરીરને માટે અથવા ઉડિયોને તૃપ્ત કરવા માટે
 લીધેલા નિયમોમા દોષ લગાડવો કે તેનો સર્વથા
 ભગ કરવો તે અપસત્ય અથવા નિર્માન્ય
 મનુષ્યનું લક્ષણ છે, માટે ખરા સત્ત્વવાનનું લક્ષણ
 પોતામા દેખાઈ આવે તેમ કરવું પશ્ચાત્તે નેજો
 ધર્મથી અગિત થતા નથી તેજ ખરેખરા સત્ત્વ
 વત્ત છે આ પંતુ વારંવાર મનન કર્યા કરવું

પ્રાતે ચોથા પદમા કહે છે કે-‘કદને વખતે-
 ઠોઠ પ્રકારની ઉપાધિ આવી પડે ત્યારે જે
 સાથે રહે-વિષ્ણુના પત્ર ન ભય-કદને દૂર
 કરવા માટે જની શકે તેદરે પ્રયત્ન કરે તેજ
 ખરા બુદ્ધ છે ’ આપત્તિ અથવા ઉપાધિના
 બે પ્રકાર છે નિર્ધન થવું, વ્યાધિમસ્ત થવું,
 શત્રુ તરફથી ગુન્હેગાર કરવું, વહાવાનો

વિયોગ થવો, બીજા કોઈ પ્રકારના અનિષ્ટની પ્રાપ્તિ થવી-એ બધી દ્રવ્ય ઉપાધિ કહેવાય છે અને ધર્મથી વિમુખ થવું, દુર્બંધનમાં પડી જવું, દુર્જનોની સગતિથી ઉન્માર્ગી થવું-ઈત્યાદિ ભાવ ઉપાધિ કહેવાય છે એ બંને પ્રકારની ઉપાધિમાં આપણને તણ ન હેતા દ્રવ્યઉપાધિને પ્રમગે આશ્વાસન આપે, તેને ટાળવાના યોગ્ય ઉપાયો કરે, દ્રવ્યાદિકની સહાય આપે અને જેમ બને તેમ ઉપાધિ દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરે ભાવઉપાધિને પ્રમગે મદુપદેશ આપે, સંશુદ્ધિની જોગવાઈ કરી આપે, દુરાચરણીની સગત ઓડાવે, દુર્બંધનથી પ્રાપ્ત વતા કપોતુ જ્ઞાન કરાવે, દુર્જાતિનો સાથેસાથો ભય મમજાવે-ઈત્યાદિ પ્રયત્નોથી ભાવઉપાધિ દૂર કરે આવા મનુષ્યનેજ ખરો બધું મમજવો માત્ર સાથે જન્મવાથી કે એકમાતા હોવાથી ખરો બધું કહેવાતો નથી, પણ એક માતાપિતાનો પુત્ર

હો અથવા અન્ય હો પણ તે આપણી ઉપાધિ
 દૂર કે વા માટે બન્યો પ્રયત્ન કરે, કહ્યો
 વળતે પડ્યો આવીને ઉભો રહે-એકલા પડી
 જવા ન હો તેનેજ ખાતર બધવ સમજવો.

ઉપર જણાવેલા પ્રસંગમાં જ વડાપાધિને
 પ્રસંગે કોપાદિ કથાઓને દૂર કરવાની-એ ઉપા
 ધિમાંથી છુટવા માટે જરૂર પડે છે, તેથી તેને
 દેંગીને કોપાદિ કથાઓથી પ્રાપ્ત થતા તાત્કાલિક
 પરિણામો મીઠા જાણામાં બતાવે છે —

આ મીઠા જાણના સબધમાં નીચે જણા
 વેલ કથાઓ છે

૧ કોપથી વિરામ પામી વૈર વિશેષ ખમા આ
 ઉપર પ્રથમ પ્રબુના પૌત્ર દ્રાવિડવાનિખિલની કથા.

૨ ગિદ્દાત પ્રમાણે વર્તે તેજ સાધુ કહે-
 વાય તે ઉપર મહેદ્ર ગજા અને તેના પરિ
 વારની કથા

૩ ધીર્જ્ઞ અર્થમા ચમતા ધાગ્ધુ ઠગે તે
સાધુ-તે ઉપર અર્જુન માળીની કથા

૪ ત્રીજે અર્થ ઉત્સર્ગ અપવાદ માર્ગ જાણીને
અવમરોચિત માર્ગે વતવા ઉપર મુનિચંદ્ર
મુનિની કથા

૫ ચૌથો અર્થ સ્વસમય પગસમયના જાણુ હોય
તેજ માધુ કહેવાય તે ઉપર ગોષ્ઠામાહિલની કથા

૬ ખરે મત્તવત હોય તે ધર્મથી ન ચળે
તે ઉપર હવિતાગંધુમાળીની કથા

૭ આપત્તિમાંથી નિમ્તાગ કરે તેજ પાધવ-
તે ઉપર સિદ્ધ ને વસંત બે ભાઈઓની કથા

કોહાભિભૂયા ન સુહં લહંતિ,

માણંસિણો સોયપરા હવંતિ ।

માયાવિણો હુંતિ પરસ્સ પેસા,

લુદ્ધા મહિચ્છા ન સ્ય ઝવિતિ ॥૩॥

હો અથવા અન્ય હો પણ જે આપણી ઉપાધિ
ફર કરવા માટે બનતો પ્રયત્ન કરે, કદને
વળતે પડશે આવીને ઉભો રહે-એકવા પડી
જવા ન હે તેનેજ ખરો બાધવ મમજવો

ઉપર જણાવેલા પ્રસંગમાં બંધઉપાધિને
પ્રસંગે કોધાદિ કપાયોને ફર કરવા પી-એ ઉપા-
ધિમાથી છુટવા માટે જરૂર પડે છે, તેથી તેને
ઉદ્દેશીને કોધાદિ કપાયોથી પ્રાપ્ત થતા તાત્કાલિક
પરિણામો ત્રીજી ગાથામાં જણાવે છે —

આ ત્રીજી ગાથાના સંબંધમાં નીચે જણા-
વેલ કથાઓ છે

૧ કોષથી વિરમ પામી વેર વિરોધ ખમાયા
ઉપર પ્રથમ પ્રભુના પૌત્ર દ્રાવિડવારિણિયની કથા

૨ મિદ્ધાત પ્રભાષે વર્તે તેજ સાધુ કહે-
વાય તે ઉપર મહેદ્ર ગબ્બા અને તેના પરિ-
વારની કથા

૩ બીજા અર્થમાં અમતા ધાત્તુ કરે તે સાધુ--તે ઉપર અનુન માણીની કથા

૪ ત્રીજો અર્થ ઉત્સર્ગ અપવાદ માર્ગ જાણીને અંવસરોચિત માર્ગ વર્તવા ઉપર મુનિચક્ર મુનિની કથા

૫ ચોથો અર્થ અંવસમય પન્નમયના જાણી હોય તેજ સાધુ હોવાય તે ઉપર ગોષ્ઠમાહિત્તની કથા

૬ પાંચમો અર્થ સત્વવર્ત હોય તે ધર્મથી ન ચળે તે ઉપર લલિતાગદુભારની કથા

૭ આપત્તિમાથી નિસ્તાર કરે તેજ અધેવ-
તે ઉપર સિદ્ધ ને વસંત બે ભાઈઓની કથા

કોહાંભિભ્રૂયા ન સુહં લહંતિ,

માણંસિર્ણો સોયપરા હવંતિ ।

માયાવિણો હંતિ પરસ્સ પેસા,

હેદ્દા મહિચ્છા ન સ્યં ડવિતિ ॥૩॥

અર્થ—(જોહાભિચૂયા કે૦) ક્રોધથી
 વ્યાપ્ત થયેલા અથવા ક્રોધથી પરાભવ પામેલા
 મનુષ્યો (મુહ કે૦) મુખને અથવા શુભને-
 કાપાયને (ન લક્ષિતિ કે૦) પામતા નથી
 (માણસિણે કે૦) અભિમાની મનુષ્યો (ગ્રામ
 પરા હવિતિ કે૦) શોકના પરાભવને પામે છે
 અથવા ગ્રામ ને પરતારો તેમા તત્પર થવું
 પડે છે (માયાવિણે કે૦) માયાથી મનુષ્યો
 (પરસ્પ કે૦) અ યન્ત્ર (પેસા કે૦) પ્રેમ્યા
 સેવકો (હુતિ કે૦) યામ છે અને (લુહા કે૦)
 હુમ્મ-હોશી એવા (મહિરજા કે૦) મોટી
 ઇન્છાવાળા-તીવ્ર લોભવાળા મનુષ્યો (નય
 કે૦) નરક પ્રત્યે (ઉવિતિ કે૦) જાય છે,
 અથવા (ન રથ ઉવિતિ કે૦) રતિને-મુખને
 આનદને પામતા નથી ઠ

વિવેચન—ક્રોધથી પરાભવ પામેલા-નિત્ય
 ક્રોધથી ધમધમતા મનુષ્યોને મુખ કે શાંતિ

હોતી નથી તેઓ તો નિરતર પારકા અનિષ્ટના ચિતવનમા-પારકુ અનિષ્ટ કરવામા તત્પરજ હોય છે તેમના ચિત્તને કોઈ પ્રકારે ગાતિ વળતીજ નથી શાસ્ત્રકાર કહે છે કે- 'ક્રોધ પરિતાપ ઉત્પન્ન કરનાર છે, સર્વને ઉદ્દેગ કર નાર છે, વેગને વધારનાર છે અને સદ્ગતિને હુણુનાર છે' વળી અન્યત્ર કહ્યું છે કે- 'ક્રોધ સમાન ખીજે કોઈ આ આત્માનો વેરી નથી' ક્રોધના વિપાક અનેક જીવોએ મહા માઠા અનુભવેલા છે જૈન શાસ્ત્રકાર તો 'ક્રોડ પૂર્વ-પર્યંત પાળેલ ચારિત્રુ ક્ષણ પત્તુ જે ઘડીના ક્રોધથી નાશ પામે છે' એમ કહે છે ક્રોધ કરવાની ટેવ પડી ગયા પછી તેને તબવી મુરકેલ પડે ॥ મહાજ વાતમા ક્રોધ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે પશ્ચિમામે તેઓ દુ ખના લાજનજ થાય છે

અસિમાનીઓ શોકથી પરાભવ પામે છે તેનુ કારણુ એ છે કે કોઈ પણ પ્રકારના ગુણની

અપૂર્ણતા હોય છે ત્યારેજ અભિમાન થાય છે,
 પૂણ્ણુગુણી તો અભિમાન કરતાજ નથી આઠે
 પ્રકારના મદનો પણ અમાજ સમારેશ થાય
 ॥ અભિમાની મનુષ્યને ત્યારે તે માનમગ
 થાય છે-તેના કરતા વધારે કશ્નિવાન તેડ
 અભિમાન તોડે ॥ ત્યારે પારાવાર શોક થાય
 છે એવા માનમગ યયેશ મનુષ્યો પ્રાણુત્યાગ
 પણ કરી નાખે છે તેમને શોચ અથવા પશ્ચાત્તે
 તો અવશ્ય થાય છે જરી રીને વિચારતા આ
 સચ્ચારમા પન, વિદ્યા, અધિકાર કે અન્ય કોઈ
 પણ પ્રકારના ગુણો અભિમાન કરવા લાયક
 છેજ નહીં કારણકે એવા અભિમાનીથી અધિક
 મનવાન, વિદ્યાવાન, શુણ્ણુવાન અથવા ઉચ્ચ
 અધિકારી હોયજ છે, તો પડી અભિમાન
 શેનુ કરવુ ? ઉત્તમ જનો તો કોઈ પણ વસ્તુનુ
 કે શુણ્ણુ અભિમાન કરનાજ નથી તેઓ તો
 પોતાનાથી અધિકને ભેદને-જાણીને પોતામા

શ્રુતતાજ માને છે, તેથી તેમને કદી પણ શોક
પ્રાપ્તિપણું થતું નથી

માયાવી પુત્રપોને પગ્ના દાસપણું આ ભવમા
તેમજ પરભવમા પ્રાપ્ત થાય છે માયા ઠપટી મનુષ્ય
એકવાર તો કદી બીજાને કળીને પોતાની ધાર
છામા કાઢી જાય છે, પરંતુ પગ્ણિમા તેનું ઠપટ
ઉઠાડું પડે છે-પણા વિના ગદેતુજ નવી તે
વખતે તો ગદું હવેને પડે છે અને પગ્ણિમા
પગ્ના દામપણું પ્રાપ્ત થાય છે જૈન શાસ્ત્રકાર તો
માયામા મિથ્યાત્વનોજ સંભવ દહે છે સમકિતી
હવ પ્રાપ્તે માયા દગ્તાજ નવી, તેઓ સરલ
સ્વભાવીજ હોય છે સુગ્ધ સ્વભાવીજ અને શુદ્ધો
મેળની શકે છે અમકિતની પ્રાપ્તિમા તો તેની
આસ વડું છે ઉદયરત્નજી માયાની સંપ્રાયમા
પણુ લાગ્યા છે કે-‘ માયામા અમકિત વનેજી,
માયામા મિથ્યાત્વ ’ આ માયા મિથ્યાત્વ સાથે

સગવાથી ૧૭ સુ પાપસ્થાનક થાય છે તેને માટે
વધારેલા વિની ઉપમા આપી છે તેથી તે
ખાસ ત્યાગ્ય છે

ચોથા ખમ્મા લોભાભિમૂત મનુષ્યો નગ્દે
જાય છે એમ કહે છે તેનું કારણ એ છે કે—
લોભના પરવશપણથી મનુષ્યો અનેક પ્રકારના
પાપકામનુ આચરણ કરે છે, કમાદાનો સેરે છે,
ન ઠગવાના કામે કરે છે, વિશ્વાસપાત કરતા પણ
કરતા નથી, એથી તે એવો દૃઢ કર્મજાથ કરે
છે કે જેથી તેને પરિણામે તેને નરક તિથ થાદિ
દુર્ગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે લોભના પરવશપણથી
શરત બાહુમગ જેવા પ્રભુના પુત્ર કે દ્રાવિડ વારિ
ખીઠ જેવા પૌત્ર અને કુલિ જેવા પ્રભુભાગ
ને પરસ્પર લડે અથવા સખ્યામથ મનુષ્યા
દિકનો વિનાશ કરે તો બીજાનું શું કહેવું ?
લોભને પ્રથમ માયાના અર્થમાં સર્વવિનાશી

કહ્યો છે, માટે જેમ બને તેમ મ તોપના ખપી
 થવું અને લોભને તજવો લોભનો સ્વભાવ
 એવો વિચિત્ર છે કે ઇચ્છા પ્રમાણે પ્રાપ્તિ થયા
 છતાં પણ તે વૃદ્ધિ પામે છે તેથીજ કહ્યું છે કે-
 યથા લાહો તથા લોહો, લાહાલ્લોહો ત્રિવટ્ટર
 અર્થાત્ 'જેમ જેમ લાભ થાય છે તેમ તેમ લોભ
 થાય છે, લાભથી લોભ વૃદ્ધિ પામે છે' લોભરૂપી
 અગ્નિ એવો છે કે તેમા જેમ જેમ પૂર્તિ
 થાય તેમ તેમ તે વૃદ્ધિ પામે છે આ પ્રમાણે
 હોવાથી જેમ બને તેમ લોભને ઠગી કરવાનો-
 તજવાનો પ્રયત્ન કરવો

આ રીતે ગાથાને અંગે નીચે પ્રમાણે
 કથાઓ છે

૧ ક્રોધ ઉપર શૂર બ્રાહ્મણની કથા

૨ માન ઉપર ઉચ્ચિત કુમારની કથા

૩ માયા ઉપર શ્રેષ્ઠીપુત્રી પદ્મિનીની કથા

૪ લોભ ઉપર દૈણિક ગણની કથા,

હરે પછી પણ ક્રોધાદિ ચાર કષાયનેજ
વિશેષ જોગણવા માટે તેને અનુચરનીજ દર્શીકત
ચાવી ગાથામાં કહે છે —

કોહો વિસ કિં અમયં અહિમા,
માણો અરી કિં હિયમણ્ણમાઓ ।
માયા ભય કિં સરણ તુ સરુચ્ચં,
લોહો દુહો કિં સુહમાહ તુદ્ધિ ॥૪॥

અર્થ— જા ગાથામાં પ્રશ્નોત્તરરૂપે ઉપદેશ
છે શિષ્ય પૂછે છે કે હું મહારાજ ! (વિસ કિ
કેં) એર શું ? શુઝ કહે છે (કોહોકેં)
ક્રોધ (અમય કિ ?) અમૃત શું ? (અહિસા કેં)
દયા (અરી કિ કેં) શનુ કોણ ? (માણો કેં)
મોન (હિય કિ કેં) હિન શું ? (અપ્પમાઓ કેં)
અપ્રમાદ (ભય કિ કેં) ભય શું ? (માયા કેં)

માયા (તુ કેં) ધણી(મગલુ કિ દેં) યાગતુ શુંની
(સચ્ચ કેં) સત્ય (દહો કિ કેં) દ હ ખ શુંની
(લોહો કેં) લોખ અને (મુલ આહ કેં) મુખ
કહો શુંની (તુકિ, દેં) અતોષ ૪

વિવેચન—ગુરૂ મહારાજને શિષ્ય પૂછે
છે કે—‘હે ભગવન ! આ જગતમા ખરેખર વિષ
એર શું ?’ એટલે ગુરૂ કહે છે કે—‘ક્રોધ એજ
ખર વિષ’ છે ’ વિષ તો એક ભવમાજ માટે છે
અને ક્રોધરૂપ વિષ તો અનેક ભવમા આ
જીવને મૃત્યુ પમાડે છે, ક્રોધ આ જીવને
એટલી હાનિ કરે છે કે તેનું પ્રમાણ જાણી
શકાતું નથી, ક્રોધને લગીને આ જીવ દુઃખોનું
પ્રચયણ થાય છે, તેથી અન્યને હાનિ કર્યા અગાઉ
પ્રથમ તો પોતાનેજ—પોતાના આત્મશુણનેજ
હાનિ કરે છે તે ઉપર શાસ્ત્રકાર કહે છે કે—
‘આગ-ઉઠે જે ઘર થઈ, તે પહેલું ઘર જાળે,’

ઉપજે ૧૧ જુઓ મરિચી ૩ લાલનો મહ કર
 નાર લાલનો વિનાશ પ્રાપ્ત કરે છે જુઓ
 સુશ્રૂષ ચક્રી ૪ જાગનો મહ કરનાર ષળમા
 હીનતા પામે છે જુઓ શ્રેણિકાદિ ૫ રૂપનો મહ
 કરનાર કુતેપપણને-બાધિમસ્તપણને પામે
 ૧૧ જુઓ સનતકુમાર ચક્રી ૬ એશ્વર્યનો મહ
 કરનાર બીજા વિશેષ એશ્વર્યવાળાની હીનપણને
 પામે છે જુઓ દશાર્ણભદ્ર ૭ તપનો મહ કર
 નાર તપના જાગને પામે છે જુઓ નંદિપેશુ
 અને ૮ શુતનો મહ કરનાર વિશેષ કુત મેળ
 વવામાંથી જાતવ થાય છે જુઓ રઘુજિભદ્ર

થોથો પ્રશ્ન શિ ય પૂછે છે કે-‘જો માન
 શત્રુરૂપ છે, તો પત્રી કિંત અથવા હિતકારી શું
 છે?’ શુર કહે છે કે-‘અરુ હિન અપ્રમાદીપણામાં
 છે’ અપ્રમાદજ અરુ હિન કરે છે પ્રમાદ
 કુખ્યત્વે પાચ ૧ મધ, વિપ્રય, કષાય, નિદ્રા ને

વિકૃત-આ પાંચ પ્રમાદને વર્ગ પડેલા છે એ
 પોતાનું હિત ચિતવી શક્તા નથી પરંતુ
 જો એ અપ્રમાદી હોય છે-સાવધ રહેનારા હોય
 છે તેઓજ, આત્માના હિતનું ચિતવન કરનારા
 હોય છે તેઓ સત્ય તત્ત્વને સમજીને આચર
 ણમાં મૂકે છે, તેથી ખરૂં હિતકારી અપ્રમા
 દીપણનેજ કહેવું છે

પાંચમો પ્રશ્ન ‘ભય શું છે ?’ એવો કરતા
 તેનો ઉત્તરમાં ‘માયાનેજ ભયરૂપ કહેવ છે’
 માયાવડે ખીલતને કમલુ અથવા કોઈને મિથ્યા
 આળ દેવું તેજ ખરેખરો ભય છે માયા અનેક
 પ્રકારની હાનિ કરનાર છે તેથીજ તેને ભયરૂપ
 કહેવ છે આ વિષય ખરૂં વિચારણીય છે કાર
 ણકે માયા કરનારમાં ખીલત કષાયવાળા કરતા
 કલુષભાવ વધારે હોવાનો મતલબ છે

છઠ્ઠો પ્રશ્ન એવો છે કે-‘જો માયા ભયરૂપ

છે તે ભયવાળાને શરણની અપેક્ષા હોવાથી
 શરણરૂપ શું છે ?' ગુરુ કહે છે કે- ' ખરૂં શરણ
 ભૂત સત્ય છે ' જે મનુષ્યે મત્યનુ શરણ કર્યું
 અથાન્ મન્ય જોવાનો નિર્ણય કર્યો તેને પછી
 કાર્યનો ભય રહેતોજ નથી ભય માત્ર અમત્યમા
 તેમજ માયાભાવમા છે સત્યને ભય શો ? સ વ
 વાલીની તો કેવો પણ સેવા કરે છે સત્યનુ ખગ
 અપરિમિત છે, પરંતુ એવું ઉચ્ચ પ્રકારનું સત્ય
 જાગ્રવધુ બહુ મુશ્કેલ છે હૃદયમા અનેક પ્રકાર
 ના સંકલ્પવિકલ્પ-કાવાકાવા કે આત્મધ્યાને
 અસત્ય જોલનારને-માયા કપટ કરનારને કરવા
 પડે છે સત્યવાદીને એમાનૃ કાર્ય ન હોવાથી એ
 નિરતર નિર્ભય છે તેથી ખરૂં શરણ કરવા
 લાયક સત્યજ છે

સાતમો પ્રશ્ન એવો કરે છે કે- ' આ જગ
 તમા હુ ખરૂંપ શું છું ? ગુરુ કહે છે લોકજન

હું ખરૂંપ છે સર્વ પ્રકારના હું જો લોભની
 પરપરામાથી-તેની તીવ્રતામાથીજ ઉદ્ભવે છે
 કેટલાક પ્રકારના હું, ખ તો લોભી મનુષ્યો જાતે
 હોશે લોગવે છે, છતાં તેને લોભના આવેશમા
 તે હું ખરૂંપ લાગતા નથી પછી જ્યારે ચેતાની
 ધારણામા-લોભવૃત્તિમા નિરાશ થાય છે ત્યારે
 તેને તે હું જોતું જ્ઞાન થાય છે દ્રવ્યોપાર્જનની
 તીવ્રતાવાળા એટલી જાતના પાપકાર્યો કરે છે,
 કર્માઢાનના વ્યાપારાદિ કરે છે કે જેથી ઘણું
 અશુભ કર્મજન્ય કરે છે અને તેને પરિણામે
 આગામી ભવે પણ ઘણું હું ખ પામે છે તેથી
 સાસ્ત્રકાર તો લોભનેજ હું ખરૂંપ કહે છે

આઠમો પ્રશ્ન હું ખી માણસ મુખને ઇચ્છતો
 હોવાથી મુખ શુ છે ? તે પૂછે છે ' તેના ઉત્તરમા
 શુદ્ધમહારાજ કહે છે કે- ' ખરૂં મુખ મતોષમાજ
 છે ' અર્થાત્ સતોષ તે મુખખરૂં છે સતો

પીને જે મુખ છે તેની તુલના દોષની ,સાથે
 થઈ શકે તેમ નથી લોભની સામે સતોષ
 એટલાજ માટે મૂકવામા આવેલ છે કે લોભીને
 જેટલા હુ ખો છે તેવા સતોષીને સુખો છે
 સતોષીના ચિત્તમા નિરવર નિવૃત્તિ હોય છે,
 ઉદ્વેગ ઘોષ પ્રકારનો હોતો નથી આજીવિકા
 વિગેરેનું જેને મુખ હોય તેને સતોષ ,રાખવા
 શોભ્ય છે અતિ લોભ ,ઠરવાથી ભાગ્યથી વિશેષ
 મળી શકતું નથી, દોગટ કર્મબધ થાય ,છે
 સતોષને શાસ્ત્રકારે સુરતરૂની ઉપમા આપી છે
 સુગન્ધ એટલે કે પવન જેમ વારિઠત માત્ર પૂરે
 છે તેમ સતોષીને સર્વ પ્રકારના સુખો સ્વયમેવ
 પ્રાપ્ત થાય છે

,આ ગાથામા બતાવેલા આંકે પ્રશ્નના ઉત્તરો
 ખાસ વિચારણીય છે એનું મનન ખાસ હિતકારક
 થાય તેમ ॥

-ચોથી ગાથા ઉપર નીચે પ્રમાણે કથાઓ
કહેલી છે

૧ ક્રોધ તેજ વિવરૂપ છે, તે ઉપર રકઠ
કાચાર્યની કથા

૨ અહિસા તેજ અમૃતરૂપ છે, તે ઉપર
ભીમકુમારની કથા

(આઠ પ્રકારના મદ ઉપર આઠ કથા
વાળાના નામ વિવેચનમાં લખ્યા છે)

૩ સામાન્યે મદ ઉપર ગાહુમજિની કથા

૪ અપ્રમાદ ઉપર અઢા ને સગ-માતા ને
દીકરાની કથા

-૫ મીઠા તેજ લય છે તે ઉપર સવા ગ
મુદરીની કથા

૬ સત્ય તેજ શરણુભૂત છે તે ઉપર
કાળિકાચાર્યની કથા

૭ અતિ લોભ ઉપર નરકગામી મમ્મણ
ચેઠની કથા

૮ સતોષ ઉપરાત મુખ નથી, તે ઉપર
કપોત કેવળીની કથા

હવે પાંચમી ગાથા જુદા વિષય ઉપરજ
કહેવામા આવે છે

બુદ્ધિ અચઢ મયણ વિણીય,
કુદ્દ કુસીલ મયણ અકિત્તી ।
સંભિન્નચિત્ત મયણ અલચ્ઢી,
સચ્ચે ડિયમ મયણ સિરીય ॥૫॥

અર્થ—(વિણીય કે૦) વિનીત અને
(અચઢ કે૦) સૌમ્ય પ્રજિણામીને (બુદ્ધિ
કે૦) બુદ્ધિ (મયણે કે૦) લાજે છે-સેવે છે
(કુદ્દ કે૦) કોપી અને (કુસીલ કે૦)
કુસીલીયાને-હુગચારીને (અકિત્તી કે૦) અપ
કિત્તિ (મયણે કે૦) લાજે છે અર્થાત્ તેની

૬૪ સર્વત્ર અપકીર્તિ થાય છે (મલિન્નચિત્તં કે૦)
 ૧૨૪ અદૃઢ ચિત્તવાળાને તેમજ કષાયાદિથી ભેદાયેલા
 ચિત્તવાળાને (અલચ્છી કે૦) દરિદ્રતા (ભયએ
 કે૦) ભજે છે અને (મચ્ચે ઠિયમ)
 સત્યમા સ્થિત થયેલા મનુષ્યને (સિરીય કે૦)
 શ્રી-લક્ષ્મી (ભયએ કે૦) ભજે છે અર્થાત્
 સત્યવાદી મનુષ્ય સહેજે લક્ષ્મીવત થાય છે ૫

વિવેચન-વિનીત અને શાતસ્વભાવી,
 મનુષ્યને બુદ્ધિ ભજે છે તેનો તાત્પર્ય એ છે
 કે-વિનયથીજ વિદ્યા મળે છે અને વિદ્યાથીજ
 બુદ્ધિમા વૃદ્ધિ થાય છે વળી એક મગ્ગમા ભણે-
 લામા પણ વિનયવતને બુદ્ધિની જાગૃતિ વિશેષ
 થવાથી વિદ્યા ઘણી સ્ફુરાયમાન થાય છે વૈનચિકી
 બુદ્ધિ ઉપર આપેલા બે શિષ્યોનું દૃષ્ટાંત એ હકી
 કતનેજ પ્રુટ કરે છે વળી ઔમ્ય એટલે શાત-
 સ્વભાવીને બુદ્ધિ સ્ફુરાયમાન થાય છે તેનું કારણ

પણ એજ છે કે જ્યાં શાંતભાવ હોય છે ત્યાં જ
વિવાને બુદ્ધિ બને છે-ચિર સાચ છે કોપી
કે ઉચ્ચ ખવ સ્વભાવવાળામાં વિવા ટકતી નથી,
બુદ્ધિ મુગ્ધાયમાન થતી નથી, ઉઘી બહેર મારી
જાય છે, માટે બુદ્ધિના ખપીએ વિનીત અને
શાંત થવું

ત્યારપછી કોપી અને કુશીજને અપકીર્તિ
મળે છે એમ કહ્યું છે તે હપીકત તો પ્રત્યક્ષ
છે કે કોપી મનુષ્યોને કાર્યકાર્યનું-કર્તવ્ય-
કર્તવ્યનું જાન રહેતું નથી, તેથી તે કોપના
આવેશમાં એવું અકાર્ય કરી નાખે છે કે જેથી
તેની અપકીર્તિ થાય તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી
જો કુશીજ એટલે અસહચારી મનુષ્યની અપ-
કીર્તિ થાય તેમાં પણ કાંઈ આશ્ચર્ય નથી અસ-
હચારના અનેક પ્રકાર છે તેમાં અમલ્ય બોલવું,
વિશ્વાસપાત કરવો, ઠગાઈ કરવી, ખોટી સાક્ષી

પુરવી, વ્યાપારાદિકમા અપ્રમાણિકપણ કરવું,
પરસ્પરીલપટ થવું, કૃપણ થવું, અતિ લોભી
થવું ઇત્યાદિ અસહાયારના અનેક પ્રકાર છે તે
અધા અપદ્વીતિ કરાવે તેવાજ છે, માટે યશસ્વી
વૈત્તિના ઇચ્છકે અથવા ભવભીરુએ તો અવશ્ય
સહાયારી થવું અને ક્રોધને તણ દઈ ક્ષમા
ધારણ કરવી સ્વાભાવિકજ ક્ષમાશીળ થવું

ત્યારપછી ભગચિત્તવાળાને-અચિર
ચિત્તવાળાને-કષાયાદિકથી વ્યાપ્ત ચિત્તવાળાને
અલક્ષ્મી ભજે છે, એટલે લક્ષ્મી તેનાથી દૂર
જાય છે અને દરિદ્રતા આવે છે આ હકીકત
સહેજે સમજાય તેવી છે લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ માટે
ખાસ કરીને ચિત્તની અચિરતા તથા કષાયને
તણ દઈને ન્યાયનીતિનો-પ્રમાણિકપણનો
આદર કરવો જોઈએ તેનો જ્યાં આદર ન
હોય-તેનાથી વિપરીત ભાવ વર્તતો હોય આ

અવરડીની પ્રાપ્તિ થાય, લક્ષ્મી તેના મનુષ્યને
 ભજે નહીં કેમકે તે પણ પોતાનું સ્થાન ઉત્તમ
 શોધે છે ધણી વખત આમા જતાવેલા કપાથી
 કે ભ્રમચિત્તવાળા પામે પણ લક્ષ્મી કેપાય છે
 પરંતુ તે તેના પૂર્વકર્મનું ફળ છે અને તે લક્ષ્મી
 દીપ્તિ કાળ નકલી નથી એટલું તો ચોક્કસ છે
 તેમજ સુખરૂપ પણ થતી નથી

પ્રાતે ચોથા પ્રાદમા ઠહે છે કે-સત્ય
 આશ્રયવાળાને લક્ષ્મી ભજે છે અર્થાત્ સ્વ
 આવીને મળે છે સત્ય ॥ તે લક્ષ્મીને આ
 પાંચ કરવા માટે લોહચુબક સમાન છે, પ
 એવું ઉંચા પ્રકારનું સત્ય તખતુ ધણું મુશ્કે
 છે કારણ પડ્યા વિના તો ઘણા સત્યવાદી જણા
 છે પણ કાગળ પડ્યો-કદ આવ્યો, તુકશાની
 સમય જણાયો, પ્રાણાત કદની સભાવના થ
 પણ જે સત્ય બોલવું તે ઘણું મુશ્કેલ છે તે

વખતે મયણામુદરી તેમજ()રાજાની સ્ત્રી
વિગેરેની જેમ સત્ય બોલનાર તેજ ખરા સત્ય-
વાદી છે એવા સત્યવાદીને લક્ષ્મી ભજે અથવા
તેના સકટ માત્ર દૂર જાય અને આપત્તિ
સપત્તિરૂપે પરિણામ પામે તેમા નવાઈ નથી

૧ પાંચમી ગાથા ઉપર આ પ્રમાણે કથાઓ છે

૧ અથ ૩-સૌમ્યસ્વભાવી હોય તેને વિદ્યા
ભજે, તે ઉપર જવ રાજર્ષિની કથા

૨ વિનયવતને વિદ્યા ભજે, તે ઉપર સિદ્ધ
મુનિની કથા

૩ ક્રોધીને અપકીર્તિ ભજે, તે ઉપર કુળ
પ્રમોહાહુઆની કથા

૪ કુશીળીઆને અપકીર્તિ ભજે, તે ઉપર
પ્રાણીજરાજાની કથા

૫ સંલિપ્તચિત્તવાળાને અલક્ષ્મી ભજે તે
ઉપર ગુરુવિપ્રની કથા

૬ સત્યવતને લક્ષ્મી જન્મે તે ઉપર મહત્ત્વ
ધ્વજની કથા

પાશ્વર્થી ગાથામા અસત્ય જોવાનારને અક્ષ
ચડી જન્મે છે એમ કહ્યું છે, તેવા અસત્ય જોવાના
પ્રાપ્તે કૃતપ્રજ હોય છે, તેથી કૃતાત્મની સ્થિતિ
સૂચવનાર છઠી ગાથા કહે છે

ચયતિ મિત્તાણિ નરં કયગ્ધ,
ચયતિ પાવાઈ મુણિ જયતં ।
ચયતિ સુકાણિ સરાણિ હસા,
ચયેઈ વુદ્ધી કુનિય મણુસ્સં ॥ ૬ ॥

અર્થ—(કય ધ નર કે૦) કૃતપ્રજ એ
મનુષ્યને (મિત્તાણિ કે૦) મિત્રો (ચયતિ કે૦)
તરે છે (જયત કે૦) ચતનાણના એવા (મુણિ
કે૦) મુનિ પ્રત્યે (પાવાઈ કે૦) પાપો (ચયતિ કે૦)

જે છે (સુખાણિ કે૦) મુકા એવા (સરાણિ કે૦)
 રોવરને (હસા કે૦) હસો (ચયતિ કે૦)
 જે છે અને (કુવિય કે૦) કોપાયમાન
 |વા (મહુરસ કે૦) મનુષ્યને (બુદ્ધિ કે૦)
 દ્વિ (ચયેઈ કે૦) તજે છે ૬

વિવેચન-કૃત્ત્વ એટલે કયાં ગુણનો નહીં
 યુનાર એટલું નહીં પણ ઉપકાર ઉપર
 પકાર કરનાર એવા મનુષ્યને મિત્રો તજે તેમા
 વાઈ શી ? કારણકે તેના મિત્રો પણ એક કાર્ય
 પરથી જાણી જાય કે-‘ આણે જેવું આની
 માથે કૃત્ત્વપણું કર્યું એવું આપણી માથે
 પણ કરશે, માટે એનો સગ છાદી દેવો તેજ
 મેઘ્ય છે ’ આવા વિચારથી કેમેકમે કૃત્ત્વનીના
 મહે’ મિત્રો તેને તણ દે છે કૃત્ત્વનીની ગણતરી
 મહા પાપીઓની પ ક્ષિતિમા થાય છે, કેમકે ઉપ
 કારીની ઉપર ઉપકાર કરવો એ તો મધ્યમ જનવું

કાપ' છે, ઉત્તમ જનો તો અપકારીની ઉપર પણ
ઉપકાર કરીને તેને શુભમા નાખે છે દયા
શુભને-લાભને ન જાણે એજ અધમપણુ છે
તો પછી ઉપકારી ઉપર પણ અપકાર કરવો-
કૃતબ્ધ થવું તે તો અધમાધમનુજ લક્ષણ છે

ત્યારપછી જયજ્ઞાન-દયામા તરપર, વીર-
દમાની દયાના પાળનારા મુનિરાજને પાપો તમે
છે તેના સર્વ પાપો નાશ પામે છે એમ કહ્યું
છે, તે પણ સ્વતઃકિંદ્ર જેવું છે મુનિરાજને
ધર્મજ દરેક કાપ જયજ્ઞાનપૂર્વક કરવાનો છે
આ જયજ્ઞાના માત્ર દયા પાત્રતા ઉપરાંત બીજા
પણ અનેક પ્રકારો ા શાશ્વત્તા રહ્યું છે કે મુનિ
જયજ્ઞાથી આવે જયજ્ઞાથી ઉભા રહે, જય
જ્ઞાથી બેસે, જયજ્ઞાથી મુઝે, જયજ્ઞાથી જમે
અને જયજ્ઞાથી બોલે એમ કશી પાપકર્મ
બાપે નહીં. અટવો હકીકત ઉપરાંત બોલવું

ધંવિગેરેમા જે સત્યવાદીપણું, મૂર્ખોરહિતપણું;
 મદદ પ્રદાચારીપણુ-આ બધાનો પણ જયણામા
 ગમમારેશ ધાય છે આવા મુનિને પાપ હોય તે
 રેતજે ને નવા ન બધાય એમા જગ પણ
 ગુણાશ્ચર્ય જેણુ નથી

૧૮ ત્યારપછી મુકા પાણી વિનાના થયેલા મરે
 તત્ત્વરને હંમે તજે છે એમ કહ્યું છે તેના ઉપ
 કહનયમા હમ એટલે આત્મા તે મુકા એટલે
 જતેઆયુષ્ય પૂર્ણ થયેલા-આમુરૂંથી જળ ખુટી
 જાયેલા સરોવરરૂપ શરીરને તજે છે એમ સમ-
 બીજવણુ તે ઉપરથી આ સસારની સ્થિતિ અસ્થિર
 મુ'છે, આયુષ્ય પુરૂ થયે સર્વ તણુ હમને એકલા
 નાઆત્મા જવાનુ છે, એમા રાજા કે નાકની તેમજ
 નાદેવ કે ચક્રવર્તીની એક સરખીજ સ્થિતિ છે,
 આ એમ સમણ ઉત્તમ પ્રાણીએ ધર્મ કરવામા તત્ત્વર
 જોઈ થણુ-રહેણુ કે જેથી પરભવમા આનંદ સાથે

જવાબ પરમવ જવા પસ્તાવાનું કે એક ધરાતું
કારણ પાપીઓનેજ છે, કારણકે તેને પરમવમાં
જરૂર પાપનો બદલો લેવાનો પાપ છે એવું તે
વખતે કાર્થિક સ્કુરાયમાન થાય છે પ્રવચનાગીને
તે પ્રકાશનો જરા પણ ભય હોતો નથી

ચોથા પાદમાં કૌપાયમાન મનુષ્યને જુદી
તણદે છે એમ કહ્યું છે તે વાત અગાઉ
પણ સ્પષ્ટ થયેલી છે કોપી મનુષ્ય જ્ઞાન ભૂતી
જઘને સાહમ કરે છે આપણે ગુજરાતી ભણતા
ત્યારે પણ શીખ્યા હીએ-“ સાહમ કૃત્ય કર્યો
યકી, હોય હપનો નાશ, દેખો એ દૃષ્ટાતથી,
કહે કવી ચામજહામ ” એ દૃષ્ટાત એક રાત્રીને
અજગરનો ગરલગપ પાછી ન પીવા દેનાર
પેપટને તાજાએ કોષ કરીને માની નાખ્યો અને
પાછળથી તે હકીકત સ્પષ્ટ થતા અત્યંત પસ્તાવો
મયો તે છે એટલા ઉપરથી બિંદુ થાય છે કે-

કોપ કરવો, સાહસ કરવું, અકાર્ય આચરવું
એ મર્વ હાનિકારક છે તેથી તેમ ન થવા માટે
ઘટિત પ્રયત્ન નેવવા યોગ્ય છે અર્થાત્ સદિ
ચાર કરવા યોગ્ય છે જેને પરિણામે લાભ થાય
ને ખસ્તાવાનો વખત ન આવે તેમજ શુદ્ધિ
બની બની રહે

છઠી ગાથા ઉપર નીચે પ્રમાણે કથાઓ છે

૧ કૃતધ્નનો મિત્રો પણ ત્યાગ કરે છે,
તે ઉપર દીધરાજની કથા

૨ ચતનાવત હોય તે પાપને તજે છે, તે
ઉપર મેતાર્યમુનિની કથા

૩ મુકા સરોવરને હસો તજે છે, એ
પ્રમુગ ઉપર મમુદ્રહતાહિની કથા

૪ કોપીને શુદ્ધિ તજે છે, તે ઉપર પક્ષી
ધાતક રાજની કથા

હવે-વળી અન્ય પ્રકારે ઉપદેશ આપે છે

અરોહ અત્ય કહિણ તિલાંગ,
અમંપહોર કહિણ તિલાંગો ।
વિગ્નિવત્તવિત્તો કહિણ તિલાંગો,
વદ્ કુસિસે કહિણ તિલાંગો ॥૭॥

અર્થ—(અરોહ અત્ય કે૦) અરુચિ
વાળાને જે અર્થ—પરમાર્થની વાત કહેવી તે
(વિલાંગો કે૦) વિજ્ઞાપરૂપ (કહિએ કે૦)
કહેવી. અર્થાત્ નિર્મલ સમગ્રવી (અસંપહારે
કે૦) પરમાર્થ જાણ્યા વિના—અનિશ્ચિત અર્થનું
જે કહેવું તે (વિલાંગો કે૦) વિજ્ઞાપરૂપ (કહિએ
કે૦) કહેવું (વિગ્નિવત્તવિત્તો કે૦) બ્યાશિષ
ચિત્તવાળાને જે કહેવું તે (વિલાંગો કે૦)
વિજ્ઞાપરૂપ (કહિએ કે૦) કહેવું અને (કુસિસે

કેં) કુશિધ્યને (ખડ કેં) ઘણું જે (કહિએ
 કેં) કહેણુ તે (વિલાવો કેં) વિલાપરૂપ
 સમજણુ ૭

વિવેચન—આ ગાથામા ચારે પાદમા જે
 વિલાપરૂપ કહ્યું છે તે નિર્થક હોવાને અંગે
 સમજણુ વિલાપ તે અરણ્ય રૂદન સમજણુ
 અરણ્યમા બેગીને એકલા રૂદન કરણુ તે જેમ
 નિર્થક છે તેમ આ ચારે બાળતમા પણ સમજણુ

તેમા પ્રથમ જેને પરમાર્થની બીજકુવ
 રૂચિ નથી-પ્રેમ નથી તેવા મનુષ્યો પાને જે
 ઉપદેશની વાતો કરવી તે નહામી છે તેની
 અસર તેને થતી નથી દરેક બાળતમા પ્રથમ
 રૂચિની જરૂર છે જેમ વ્યાધિથી વિરામ પામે
 લાને પણ અત્ર ઉપર રૂચિ થાય તો પડી તેને
 જે અન્નાદિ આપીએ તે સાર્થક થાય છે-તેને
 સમિ આપનારુ થાય છે, તેમ કર્મો પાતળા